

ΜΑΞΙΜΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΕΛΒΕΤΙΑΣ

**Η «ΠΡΟΤΑΣΗ ΖΩΗΣ» ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΚΚΟΣΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ**

«Εγώ ἦλθον ἵνα ζώῃν ἔχωσι καὶ περισσόν ἔχωσιν»
(Ιωάν. 10, 10)

Εἰσαγωγή

Εἶναι γεγονός ἀδιαμφισβήτητο ὅτι ἡ Εὐρώπη ὑπῆρξε ἐπὶ αἰῶνες ὁ χώρος ὅπου ἡ χριστιανικὴ πίστιν διεμόρφωσε τὸν πολιτισμό, τὴν τέχνη, τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση τῶν λαῶν της. Ὡστόσο, κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνες, καὶ ἰδιαίτερος ἀπὸ τὸν Διαφωτισμό καὶ ἐξῆς, παρατηρεῖται μιά προοδευτικὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴς χριστιανικῆς ἀξίης τῆς ζωῆς. Ἡ σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ πραγματικότητα χαρακτηρίζεται πλέον ἀπὸ ἔντονη ἐκκοσμικέυση, πολιτισμικὸ πλουραλισμό, σχετικισμό καὶ μετανεωτερικὴ ρευστότητα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο τὴν κάνει νὰ βιώνει μιά βαθειὰ πολιτισμικὴ καὶ πνευματικὴ κρίση. Ἡ παραδοσιακὴ σύνδεση μεταξὺ εὐρωπαϊκῆς ταυτότητος καὶ Χριστιανισμοῦ ἔχει σέ μεγάλο βαθμὸ ἀποδυναμωθῆ. Ἡ χριστιανικὴ πίστιν, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνες συγκροτοῦσε τὸν πυρῆνα τῆς συλλογικῆς ταυτότητος τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἔχει περιθωριοποιηθῆ, μεταποτιζομένη ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ δημόσιο στὸν ἰδιωτικὸ χῶρο.

Ἡ ἔννοια καὶ ἡ μορφὴ αὐτῆς τῆς ἐκκοσμικεύσεως δέν σχετίζεται ἀπλῶς μὲ τὴν μείωση τῆς σημασίας καὶ τῆς ἀξίας τῆς χριστιανικῆς καὶ, γενικώτερον, τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ἀλλὰ μὲ μιά εὐρύτερη ἀλλαγὴ νοοτροπίας: ἡ αὐτονομία τοῦ ἀνθρώπου προβάλλεται ὡς ὑψίστη ἀξία, ἡ ἀλήθεια θεωρεῖται σχετικὴ καὶ ἡ ἐντυπωσιακὴ τεχνολογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ πρόοδος ἀναλαμβάνει ρόλο σχε-

δόν σωτηριολογικό. Έτσι, η σύγχρονη μετανεωτερική Ευρώπη χαρακτηρίζεται από πολυπολιτισμικότητα, μεγάλες μεταναστευτικές ροές, ραγδαία τεχνολογική επιτάχυνση, συστηματική άμφισβήτηση των παραδοσιακών χριστιανικών θεσμών και αποδόμηση των αξιών, στίς όποιες οικοδομήθηκε ολόκληρο τό πνευματικό ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Ο άνθρωπος προβάλλεται ως αυτόνομο υποκείμενο, ικανό να αυτοπροσδιορίζεται ανεξαρτήτως μεταφυσικών ή θεολογικών αναφορών. Ταυτοχρόνως, όμως, και η κοινωνία βιώνει κρίση νοήματος, αποξένωση, μοναξιά, απομόνωση, πνευματική ξηρασία και έντονη ύπαρξιακή ανασφάλεια.

Έντός αυτού του πλαισίου, η Όρθόδοξη Έκκλησία, και ειδικότερον η εύρισκομένη στον ευρωπαϊκό χώρο, αν και διεμορφώθη ιστορικώς εντός διαφορετικών πολιτισμικών πλαισίων, δέν μπορεί να περιορισθῇ ἢ να ἐγκλωβισθῇ σέ μία ἀμυντική στάση ἢ σέ μία νοσταλγική ἀναφορά στό παρελθόν. Καλεῖται νά καταθέσῃ μία μαρτυρία καί πρόταση ζωῆς, ἡ ὁποία νά ἀπαντᾷ στά ὑπαρξιακά ἐρωτήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου: Ποιός εἶναι ὁ σκοπός τῆς ζωῆς; Γιατί ὑπάρχει καί τί εἶναι ὁ θάνατος; Τί σημαίνει καί πῶς ἐφαρμόζεται ἡ ἐλευθερία; Ποία εἶναι ἡ ἀλήθεια γιά τόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο; Ποία εἶναι ἡ δυνατότητα τῆς κοινωνίας πέρα ἀπό τά ὅρια τοῦ ἀτομισμοῦ;

Οἱ ἀπαντήσεις στά ἐρωτήματα αὐτά προϋποθέτουν κατ' ἀρχάς θεολογική αὐτοσυνειδησία, καθώς καί δημιουργική ποιμαντική ἀντιμετώπιση. Αὐτό, μάλιστα, εἶναι εὐνόητο, διότι ἡ Όρθοδοξία δέν καλεῖται ἐν προκειμένῳ νά προτείνῃ μία ἰδεολογία οὔτε ἓνα ἠθικό σύστημα, ἀλλά ἓνα διαφορετικό τρόπο ὑπάρξεως καί ζωῆς. Μέ ἄλλα λόγια, ὁ λόγος, τόν ὁποῖο καλεῖται νά διατυπώσῃ, δέν εἶναι ἀπλῶς ἓνας λόγος ἀμυντικός, ἢ πολύ περισσότερο ἐπιθετικός καί καταγγελτικός ἀπέναντι στίς προκλήσεις αὐτές, ἀλλά μιά συνεκτική καί ὑπαρξιακῶς πειστική «πρόταση ζωῆς». Καί αὐτή ἡ «πρόταση ζωῆς» τῆς Έκκλησίας δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τή μετοχή στό μυστήριο τῆς θείας ζωῆς, τήν κοινωνία μέ τόν Τριαδικό Θεό, τήν μεταμόρφωση τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐν Χριστῷ καί ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι.

Σκοπός τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶναι νά διερευνήσῃ τίς θεολογικές προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς προτάσεως καί νά ἀναδείξῃ τίς συγκεκριμένες ποιμαντικές προοπτικές, οἱ ὁποῖες διανοίγονται γιά τήν μαρτυρία τῆς Όρθοδοξίας στήν ἐκκοσμικευμένη Ευρώπη. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος στηρίζεται στήν βιβλική καί πατερική παράδοση, στήν λειτουργική ἐμπειρία τῆς Έκκλησίας καί στήν

σύγχρονη θεολογική σκέψη, με ιδιαίτερη έμφαση στην σημασία της δογματικής διδασκαλίας της Έκκλησίας για την διαμόρφωση της ορθοδόξου πνευματικότητας, από την οποία πρέπει να χαρακτηρίζεται ή εν λόγω «πρόταση ζωής».

1. Ἡ ἔννοια τῆς ἐκκοσμικεύσεως στὴν εὐρωπαϊκὴ πραγματικότητα

Ἡ ἐκκοσμίκευση στὴν Εὐρώπη δὲν ἀποτελεῖ αἰφνίδιο φαινόμενο στὴν μετανεωτερικὴ ἐποχὴ μας, ἀλλὰ συνδέεται μὲ μιά μακρὰ ἱστορικὴ διαδικασία. Ὁ Διαφωτισμὸς ἦταν αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς, ἤδη κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα, προέβαλε τὴν αὐτονομία τῆς λογικῆς καὶ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία. Ἐν συνεχείᾳ, ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση (1789) καθιέρωσε τὴν ἀρχὴ τοῦ κοσμικοῦ κράτους, ἐνῶ ἡ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδος ἐνίσχυσε τὴν πεποίθηση ὅτι ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῇ χωρὶς ἀναφορά στὸν Θεό.

Κατὰ τὸν 20ό αἰῶνα, οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι καὶ οἱ ὀλοκληρωτικὲς ἰδεολογίες τοῦ Κομμουνισμοῦ, τοῦ Φασισμοῦ καὶ τοῦ Ναζισμοῦ ὠδήγησαν σὲ περαιτέρω ἀποδυνάμωση τῶν παραδοσιακῶν θρησκευτικῶν βεβαιότητων. Ἐξάλλου, ἡ μετανεωτερικότητα ἀμφισβήτησε τὴν ὑπαρξὴ ἀπόλυτης ἀλήθειας, προτείνοντας ἓνα πλουραλιστικὸ καὶ σχετικιστικὸ μοντέλο σκέψεως.

Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτή, ἡ ἐκκοσμίκευση δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα κοινωνιολογικὸ φαινόμενο, προσδιοριζόμενο ἀπὸ ἐξωγενεῖς παράγοντες καὶ συνθήκες· εἶναι ἓνα φαινόμενο πρωτίστως ἀνθρωπολογικόν. Γι' αὐτὸ καὶ συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα ἔντονο ἀτομικισμό. Ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται τὸν ἑαυτό του ὡς αὐτονομημένο ἀπὸ κάθε ὑπερβατικὴ ἀναφορά. Ἡ ἐλευθερία νοεῖται ὡς ἀπουσία δεσμεύσεων καὶ ἡ εὐτυχία ταυτίζεται μὲ τὴν κατανάλωση, τὴν ἀτομικὴ ἐπιτυχία καὶ τὴν αὐτοπραγμάτωση.

Ὡστόσο, αὐτὴ ἡ αὐτονομία ὁδηγεῖ συχνά σὲ ὑπαρξιακὴ κενότητα. Ἡ ἀπουσία ὑπερβατικοῦ νοήματος ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο ἐκτεθειμένο στὴν ἀγωνία, στὸν φόβο τοῦ θανάτου καὶ στὴν ἀποσπασματικὴ τῆς ζωῆς. Ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδος, ἂν καὶ βελτιῶνῃ τίς ὑλικές συνθήκες τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἀπαντᾷ στὰ βαθύτερα ἐρωτήματά περὶ τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς. Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία, προκειμένου νὰ δώσῃ τὴν μαρτυρία της, προτείνοντας τὸ δικό της πρότυπο ζωῆς.

2. Θεολογικές προϋποθέσεις τῆς ὀρθοδόξου προτάσεως ζωῆς

2.1 Τριαδολογική καί ἀνθρωπολογική θεμελίωση

Ἡ «πρότασι ζωῆς» τῆς Ὁρθοδόξιας στὸν σύγχρονο ἐκκοσμικευμένο ἄνθρωπο εἴτε στὴν Εὐρώπῃ εἴτε ἀλλαχοῦ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ ἀναφορὰ καὶ θεμελίωση στὴν κρητίδα τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πίστις στὸν Τριαδικό Θεό. Ὁ Θεός γιὰ τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία καὶ θεολογία δὲν εἶναι ἀπρόσωπη οὐσία ἢ μὴ μόνάδα ἀπομονωμένη, ἀλλὰ κοινωνία προσώπων: Πατὴρ, Υἱός καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Τὰ πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος βρίσκονται σέ μὴ ἀΐδια ὑπαρκτική ἐτερότητα καὶ ἀγαπητική σχέση μεταξύ τους. Ὁ Πατὴρ ἐλευθέρως καὶ ἀγαπητικῶς γεννᾷ τὸν Υἱό καὶ ἐκπορεύει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅπως τονίζει ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, «ὁ Πατὴρ ἀχρόνως καὶ ἀγαπητικῶς προῆλθεν εἰς διάκρισιν ὑποστάσεων», ἐννοῶντας ἐν προκειμένῳ τὴν ὑπαρξὴ τῶν ἄλλων δύο θείων προσώπων. Ἔτσι, ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ νοεῖται στὴν Ὁρθόδοξο Θεολογία ὡς ἀΐδια ὑπαρκτική σχέση καὶ κοινωνία τῶν θείων προσώπων ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐλευθερίᾳ.

Αὐτὴ ἡ θεμελιώδης τριαδολογικὴ ἀλήθεια ἔχει καθοριστικὲς συνέπειες γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως. Ὁ ἄνθρωπος, δημιουργημένος «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται ὁλοκληρωμένος ὡς μεμονωμένο ἄτομο. Ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ ταυτότητά του ὡς προσώπου «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» συγκροτεῖται μέσα ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴν σχέση καὶ κοινωνία του μὲ τὸ «Σύ» τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων προσώπων. Αὐτὸ ἀποτελεῖ βασικὴ ἀλήθεια τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς ἀνθρωπολογίας.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι, ἰδιαίτερος τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ Ὁρθόδοξο Θεολογία ἔχει ἀναδείξει τὴν ἔννοια τοῦ προσώπου ὡς θεμελιώδη ὄντολογικὴ κατηγορία ὄχι μόνον γιὰ τὴν Τριαδολογία καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπολογία. Ὁρθόδοξη Τριαδολογία καὶ ἀνθρωπολογία συνδέονται ἀρρήκτως μεταξύ τους δυνάμει τῆς «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ πρόσωπο δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ ἄτομο, ἀλλὰ συγκροτεῖται μόνον σέ σχέση καὶ κοινωνία μὲ ἄλλο ἢ ἄλλα πρόσωπα καὶ αὐτὸ ἰσχύει τόσο γιὰ τὴν ὀρθόδοξη Τριαδολογία ὅσο καὶ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία.

Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἐκκοσμικευμένη ἀντίληψη τῆς ἀτομικιστικῆς αὐτονομίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἄκρως ἀντίθετη μὲ τὴν οὐσία τῆς ὀρθοδόξου ἀνθρωπολογίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἡ Ὁρθόδοξία προτείνει μὴ ἐλευθερία, ἡ ὁποία δὲν

είναι άτομικιστική, αλλά πραγματώνεται με τήν αγάπη και τήν υπέρβαση του ἐγωκεντρισμοῦ – καί αὐτό εἶναι πού συνιστᾷ τήν βάση τῆς κοινωνίας τῶν προσώπων τόσο μέ τόν Θεό ὅσο καί μέ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι, ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας αὐτῆς δέν νοεῖται ὡς καταναγκαστικός περιορισμός, ἀλλά ὡς ἐλεύθερος καί ἀγαπητικός τρόπος ὑπάρξεως μέ τόν Θεό καί τόν πλησίον. Καί αὐτό συνιστᾷ γιά τήν Ὁρθοδοξία τήν καταξίωση τοῦ προσώπου καί τῆς ἐλευθερίας πού τό χαρακτηρίζει.

2.2 Χριστολογική καί σωτηριολογική θεμελίωση

Ἐκτός ἀπό τήν πίστη στόν Τριαδικό Θεό, ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου ἀποτελεῖ τόν δεῦτερο βασικό πυλῶνα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, προσλαμβάνοντας τήν ἀνθρώπινη φύση, γίνεται ἄνθρωπος «κατά πάντα ὁμοίος ἡμῖν χωρίς ἁμαρτίας», γιά νά θεραπεύσει καί νά θέωσι τόν πεπτωκότα καί ἄρρωστο ἀπό τήν ἁμαρτία ἄνθρωπο. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀντιλαμβάνεται τήν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ὄχι ὡς νομική δικαίωση, συντελούμενη μέ τήν σταύρωση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τήν ἀντιλαμβάνεται κατὰ βάση ἡ ρωμαιοκαθολική καί προτεσταντική θεολογία, ἀλλά ὡς ὑπαρξιακή μεταμόρφωση καί θεραπεία, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μέ τήν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου καί τήν μετοχή του στήν θεία ζωή, τήν πηγάζουσα ἀπό τήν ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου καί τό ὅλο σωτηριῶδες ἔργο του. Καί αὐτό εἶναι πού συνιστᾷ τό περιεχόμενο τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀποτελεῖ καί τόν τελικό του προορισμό. Μέ ἄλλα λόγια, σωτηρία, θεραπεία καί θέωση τοῦ ἀνθρώπου πού συνιστοῦν τόν σκοπό τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως γιά τήν ὀρθόδοξη θεολογία ταυτίζονται.

Αὐτή ἡ σωτηριολογική δυναμική, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τήν ὀρθόδοξη θεολογία υπερβαίνει τόν ἠθικισμό καί προσφέρει προοπτική ἐλπίδος στόν πεπτωκότα ἄνθρωπο. Σέ μιᾷ κοινωνία, ἡ ὁποία συχνά περιορίζει τόν ἄνθρωπο στήν βιολογική καί ψυχολογική διάσταση, ἡ Ὁρθοδοξία προβάλλει τόν αἰώνιο προορισμό του, πού δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τήν θέωσή του μέσῳ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Καί αὐτό ἀποτελεῖ οὐσιαστικά τήν πιό σημαντική «πρόταση ζωῆς» τῆς Ὁρθοδόξου στή σύγχρονη εὐρωπαϊκή πραγματικότητα.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά διευκρινίσουμε ὅτι αὐτή ἡ «πρόταση ζωῆς» τῆς Ὁρθοδόξου γιά τήν θέωση τοῦ ἀνθρώπου μέσῳ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς δέν ἀναφέρεται μόνο στό μέλλον, ἀλλά καί στό παρόν. Ἡ σωτηρία καί μεταμόρφωση

τοῦ ἀνθρώπου ἀρχίζει ἤδη μέσα στό ἱστορικό γίνεσθαι, συντελουμένη μέσα ἀπό τήν μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, καί συνεχίζεται μέ τήν πορεία του πρὸς τὰ ἔσχατα. Πρόκειται γιά μιὰ πορεία πού εἶναι διαρκῆς «ἐπέκταση», κατὰ τήν ἔκφραση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, ἢ μιὰ συνεχῆς μετάβαση ἀπό τό «εἶναι» στό «εὖ εἶναι» καί ἀπό τό «εὖ εἶναι» στό «ἀεὶ εὖ εἶναι», κατὰ τή φρασεολογία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ.

2.3 Ἐκκλησιολογική καὶ εὐχαριστιακή θεμελίωση

Ἡ πνευματική αὐτὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου δέν συντελεῖται, ὅπως εἴπαμε, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν ἔνταξί του στὴν Ἐκκλησία, ὡς κλάδου, ὁ ὁποῖος «ἐνεκεντρίσθη εἰς τὴν καλλιέλαιον» (πρβλ. *Ρωμ.* 11, 24), καί τὴν μετοχή του στὴν μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι ἀπλῶς ἓνας θρησκευτικός θεσμός ἢ ἓνας πνευματικός φορέας τοῦ κόσμου τούτου· εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ πού ἐμφορεῖται καί συγκροτεῖται ἀπὸ τὴν ζωοποιό καί θεοποιό ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι ὁ χώρος στὸν ὁποῖο συναντᾶται μυστηριακῶς ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη ζωή ἐν Χριστῷ. Ὅταν ὁ πιστὸς συμμετέχει στὴν μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί ἰδίως στό Μυστήριό τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖο συνιστᾷ τὸ κέντρο καί τὴν καρδιά τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριό, μέ τὸ ὁποῖο συγκροτεῖται ὁ θεσμός καί ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, γίνεται ἐνεργὸ μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί μέτοχος τῆς θείας ζωῆς, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ τὴν θεωμένη ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, σέ κάθε εὐχαριστιακὴ σύναξη, μέ τὸ νὰ γίνονται οἱ πιστοὶ «*σύσσωμοι καὶ σύναιμοι Χριστοῦ*», φανερώνεται οὐσιαστικῶς ἡ ἀληθινὴ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας τῶν πιστῶν μέ τὸν Σωτῆρα Χριστὸ καί μεταξύ τους.

Σέ μιὰ κοινωνία, ὅπως ἡ ἐκκοσμηκευμένη κοινωνία τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καί ὁλοκλήρου τοῦ δυτικοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ἀπὸ διάσπαση καί ἀτομισμὸ, ἡ εὐχαριστιακὴ κοινότητα στὰ πλαίσια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἀποτελεῖ ἐναλλακτικὸ πρότυπο καί ὑπόδειγμα ὑπάρξεως καί «πρόταση ζωῆς» τῆς Ὁρθοδοξίας, μιὰ «πρόταση ζωῆς», ἡ ὁποία δέν καταργεῖ τὴν ἑτερότητα τῶν προσώπων, ἀλλὰ τὴν ἀγιάζει, ἐντάσσοντάς την μέσα στὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας.

Μέσα στὰ πλαίσια αὐτά, ἡ ἐνορία, ὡς βασικὸς πυρῆνας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, καλεῖται νὰ ὑπερβῇ τὸν τυπικὸ της χαρακτῆρα καί νὰ ἀναδειχθῇ σέ ζωντανὴ εὐχαριστιακὴ κοινότητα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν σέ κάθε ἐνορία δέν πρέπει νὰ περιορίζεται σέ παθητικὴ παρουσία, ἀλλὰ νὰ μετα-

τρέπεται μέσω της συμμετοχής τους στο μυστήριο της Θείας Εὐχαριστίας σέ ενεργή αγαπτική κοινωνία.

2.4 Ἡ συνεισφορά τῆς ὀρθοδόξου ἀσκητικῆς ἐμπειρίας καί παραδόσεως

Ἡ Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία, διαθέτοντας μία πλούσια ἀσκητική ἐμπειρία καί παράδοση, μπορεῖ, ἐπίσης, νά προτείνει ἕνα πρότυπο ζωῆς ποῦ ἀντιστρατεύεται τόν ξέφρενο καταναλωτισμό, ἀπό τόν ὁποῖο μαστίζεται κυριολεκτικῶς ἡ ἐκκοσμικευμένη Εὐρώπη καί, γενικώτερον, ὁ δυτικός κόσμος, χωρίς, μάλιστα, μέ τό πρότυπο αὐτό νά ἀκρωτηριάξη τήν ἐλευθερία τοῦ προσώπου.

Συχνά ἡ ἀσκητική παράδοση τῆς Ὄρθοδοξίας παρεξηγεῖται ἀπό κάποιους, θεωρουμένη ὡς ἄρνηση τῆς ζωῆς καί βιασμός τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἄποψη αὐτή ἀποτελεῖ σαφῆ διαστρέβλωση τοῦ νοήματος τῆς ἀσκήσεως γιά τήν πνευματική ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν πραγματικότητα, ἡ ἄσκηση ὄχι μόνο δέν συνιστᾷ ἄρνηση τῆς ζωῆς καί βιασμό τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ ἀποτελεῖ κατάρτιση τῆς ζωῆς καί θεραπευτική πρακτική ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὰ πάθη. Γιά τό θέμα αὐτό εἶναι ἐξόχως σημαντική ἡ σαφής ἀναφορά τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου στὸν Κατηχητήριο Λόγο του ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τοῦ ἔτους 2026: «*Ἀτυχῶς καί ἀστοχῶς, ὁ χριστιανικὸς ἀσκητισμὸς ἐχαρκτηρίσθη ἀπὸ συγχρόνους διανοητὰς ὡς ἄρνησις τῆς χαρᾶς τῆς ζωῆς καί ὡς περιστολή τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργικότητος. Οὐδὲν ἀναληθέστερον τούτου! Ἡ ἄσκησις, ὡς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ ἔχειν καί τὴν προσκόλλησιν εἰς τὴν κατοχὴν πραγμάτων καί, κατ' ἐξοχὴν, ὡς ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὸ ἐγὼ, ἀπὸ τὸ “ζητεῖν τὰ ἑαυτοῦ”, ἀπὸ τὸ “ἔχειν τοῦ εἶναι μας”, εἶναι πηγὴ καί ἔκφρασις γνησίας ἐλευθερίας. Τί ἀληθέστερον ἀπὸ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς εἰρκτῆς τοῦ “ἀτομικοῦ δικαιώματος” καί ἀπὸ τὴν ἀνοικτοσύνην καί τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν συνάνθρωπον, ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν “καλὴν ἀλλοίωσιν” καί τὴν σταθερότητα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ; Γιά τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν “ὁ ὑγιὲς χριστιανικὸς ἀσκητισμὸς εἶναι συμμετοχὴ τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, ὡς πνευματικῆς, ψυχικῆς καί σωματικῆς ἐνότητος, εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, ἄνευ ὑποτιμίσεως τῆς ὕλης καί τοῦ σώματος καί ἄνευ μαχηαῖζούσης συρρικνώσεως τῆς πνευματικότητος. Ὡς ἔχει γραφῆ, ἡ χριστιανικὴ ἄσκησις εἶναι ἐν τέλει “ἀγὼν ὄχι κατὰ ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ σώματος”, συμφῶνως καί πρὸς τὸ τοῦ Γερωντικοῦ: “Ἡμεῖς οὐκ ἐδιδάχθημεν σωματοκτόνοι, ἀλλὰ παθοκτόνοι”» (Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, «Κατηχητήριος Λόγος ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς 2026»).*

Γιά τήν ὀρθόδοξη πατερική παράδοση τρία εἶναι τά κυριώτερα πάθη, τά ὁποῖα συνιστοῦν τήν ἁμαρτητική ροπή τοῦ μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου: τά πάθη τῆς φιλοδοξίας, τῆς φιληδονίας καί τῆς φιλαργυρίας, πού ὅλα τους ἔχουν ὡς κοινή συνισταμένη τήν φιλαυτία, τήν ἱκανοποίηση τοῦ ἐγώ. Αὐτά εἶναι πού ἀλλοιώνουν τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη καί τήν ἐγκλωβίζουν μέσα στά ἀσφυκτικά ὅρια τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, στερεώντάς της τήν δυνατότητα καταξιώσεως της μέσῳ τῆς ἀγαπητικῆς κοινωνίας μέ τόν Θεό καί τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐναντι αὐτῶν τῶν παθῶν ἡ Ὁρθοδοξία ἀντιπαρατάσσει, ἀντιστοίχως, τήν ἀσκηση τῶν ἀρετῶν τῆς ταπεινώσεως, τῆς ἐγκρατείας καί τῆς αὐταρκειας, στοχεύοντας στήν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τά δεσμά τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ καί τῆς φιλαυτίας. Ἡ νηστεία, ἡ προσευχή καί ἡ μετάνοια, ἐπίσης, οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζουν τήν ἀσκητική ζωή τοῦ πιστοῦ δέν εἶναι αὐτοσκοποί, ἀλλά μέσα ἐπαναπροσανατολισμοῦ τῆς υπάρξεώς του πρὸς τόν Θεό καί τόν πλησίον. Σέ μία κοινωνία ὑπερκαταναλώσεως, ἡ ἀσκητική ἐμπειρία καί παράδοση τῆς Ὁρθοδοξίας προσφέρει πρόταση ἐγκρατείας καί ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀληθινή ἐλευθερία δέν εἶναι αὐθαιρεσία πού ἐξυτηρετεῖ τόν ἐγωκεντρισμό, ἀλλά ἱκανότητα ὑπερβάσεως τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ μέ τήν ἀσκηση τῆς ἀγάπης.

3. Ἡ ὀρθόδοξη μαρτυρία στήν πλουραλιστική κοινωνία τῆς Εὐρώπης

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, προκειμένου νά πραγματώσῃ τήν ἀποστολή της μέσα στήν ἐκκοσμικευμένη Εὐρώπη πού χαρακτηρίζεται ἀπό θρησκευτικό καί πολιτισμικό πλουραλισμό, καλεῖται νά συμμετάσχῃ στόν δημόσιο διάλογο ὃχι μόνο γιά ζητήματα ἁμῶς θεολογικά (δογματικά), ἀλλά καί γιά ζητήματα σχετιζόμενα μέ τήν βιοηθική, τήν οἰκολογία, τήν τεχνητή νοημοσύνη, τά ἀνθρώπινα δικαιώματα καί τήν κοινωνική δικαιοσύνη. Ὁ λόγος της, γιά νά μπορέσῃ νά ἔχῃ ἀπήχηση, δέν πρέπει νά εἶναι καταγγελτικός ἢ φοβικός, ἀλλά διαλογικός, ἥπιος, διαυγής καί τεκμηριωμένος, χωρίς, ταυτοχρόνως, νά ἀπεμπολῇ τήν παραδοσιακή της ταυτότητα. Ἡ ὀρθόδοξη θεολογία ὀφείλει νά ἀρθρώνῃ πάντοτε λόγο κατανοητό στόν σύγχρονο ἄνθρωπο, προβάλλοντας ταυτοχρόνως τήν χαρισματική καί μυστηριακή της διάσταση στόν διάλογο γιά τήν ἀναζήτηση τῆς ἀληθείας. Ἄλλωστε, ἡ ἀλήθεια γιά τήν Ὁρθοδοξία δέν εἶναι ἰδεολογική κατασκευή, ἀλλά πρόσωπο: εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ διάλογος πού καλεῖται νά κάνῃ ἡ Ὁρθοδοξία σέ ὅλα τά ἐπίπεδα δέν πρέπει νά βασίζεται στήν ἐπιβολή, ἀλλά στήν ἐλευθερία καί τήν ἀγάπη.

Ἡ πύο πειστική ἀπάντησι τῆς Ὁρθοδοξίας κατά τήν διεξαγωγή αὐτοῦ τοῦ διαλόγου εἶναι ἡ βίωσι καί προβολή τῆς ἀγιότητος. Εἶναι λανθασμένη ἡ ἀντίληψι ὅτι ἡ ἀγιότητα, ὡς γνώρισμα, χαρακτηρίζει μόνο τό ἐκκλησιαστικό παρελθόν. Ἀποτελεῖ βασικό στοιχεῖο γιά τήν ζωντανή μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας στό ἐκάστοτε παρόν – καί ἰδιατέρως μέσα στήν ἐκκοσμικευμένη πλουραλιστική κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας. Οὔτε εἶναι ἡ ἀγιότητα φυγή ἀπό τόν κόσμον, ἀλλά βαθεῖα, ἐνεργός καί ἔντονη παρoυσία μέσα σέ αὐτόν, μέ κύριο σκοπό τήν μεταμόρφωσή του. Αὐτή πρέπει νά διαποτίζη καί νά χαρακτηρίζη τό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε κάθε ἐκκλησιαστική δραστηριότητα νά ἔχη θεολογικό περιεχόμενο καί σωτηριολογικό νόημα.

4. Ποιμαντικές προοπτικές γιά τή μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας στήν ἐκκοσμικευμένη Εὐρώπη

4.1 Εὐχαριστιακή ἀνανέωσι τῆς ἐνορίας

Γιά νά κατορθώσι ἡ Ὁρθοδοξία νά ἐπιτελέσι τό ποιμαντικό της ἔργο, προσφέροντας «πρότασι ζωῆς» στήν ἐκκοσμικευμένη Εὐρώπη, ὀφείλει πρωτίστως ἡ ἐνορία, ὡς κοιτίδα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, νά ἀνακαλύψι ἐκ νέου τόν εὐχαριστιακό χαρακτήρα της. Ἡ ἐνορία δέν εἶναι ἀπλῶς διοικητική μονάδα, ἀλλά κοινότητα προσώπων, τά ὁποῖα συναθροίζονται, ὅχι ἀπλῶς γιά νά προσευχηθοῦν, ἀλλά γιά νά τελέσουν τό μυστήριο τῆς Θεῆας Εὐχαριστίας, ὥστε νά γίνουν Σῶμα Χριστοῦ. Ἡ εὐαισθητοποίηση τῶν πιστῶν πρὸς τήν κατεύθυνσι αὐτή μέ τήν λειτουργική παιδεία καί τήν κατήχησι ἀποτελοῦν βασικές προϋποθέσεις γιά τήν πραγματοποιοῖσι αὐτοῦ τοῦ στόχου.

4.2 Ποιμαντική τῆς νεότητος

Οἱ νέοι στήν Εὐρώπη, λόγω τῆς ἐλλείψεως αὐθεντικῶν προτύπων ζωῆς, συχνά βιώνουν σύγχυσι καί ἔλλειψι προσανατολισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νά προσφέρῃ στοὺς νέους χῶρο διαλόγου γιά τήν ἐξωτερίκευσι τῶν προβλημάτων τους, αὐθεντικά πρότυπα πνευματικῆς καθοδηγήσεως καί εὐκαιρίες κοινοτικῆς ἐμπειρίας.

Ἡ ποιμαντική καθoδήγησι στά πλαίσια ἰδιατέρως τῆς εὐρωπαϊκῆς διασπορᾶς ὀφείλει, ἐπίσης, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ καί μέ ἰδιαίτερη προσοχή καί διάκρισι, νά συμβάλῃ στήν εὐκαιρία γνωρῶμων μεταξύ τῶν νέων, ὥστε μέσα ἀπ' αὐτές νά προκύψουν ὀρθόδοξες χριστιανικές οἰκογένειες. Πολλές φορές,

δυστυχώς, ή ποιμαντική αυτή παράμετρος, ή όποία είναι έξόχως σημαντική, ύποτιμάται, άγνοείται ή και λουδορεΐται, μέ άποτέλεσμα νά δημιουργοΰνται πλείστα όσα προβλήματα, πνευματικά, ποιμαντικά και κοινωνικά, μεταξύ τών πιστών, τά όποία, σέ τελευταία άνάλυση, δυστυχώς, τά εισπράττει ή ίδια ή Έκκλησία ή καλείται νά θεραπεΰση εκ τών ύστέρων.

4.3 Ψηφιακή παρουσία

Η χρήση τών ψηφιακών μέσων εκ μέρους της Έκκλησίας ασφαλώς και είναι δυνατόν νά λειτουργήση ως εργαλείο και μέσο καλής μαρτυρίας της όρθοδόξου πνευματικής ζωής, χωρίς, όμως, νά ύποκαθιστά ή νά καταργή τήν προσωπική σχέση και τήν εκκλησιαστική κοινότητα. Η χρήση της όφείλει νά είναι λελογισμένη και μέ διάκριση. Η διαδικτυακή επικοινωνία ποτέ δέν μπορεί και δέν πρέπει νά αντικαταστήση τήν εκκλησιαστική και μυστηριακή ζωή. Η παρακολούθηση λ.χ. της Θείας Λειτουργίας από τήν τηλεόραση ή από τό διαδίκτυο, παρηγορεί, ασφαλώς, τούς άσθενείς ή γηραιούς πιστούς, δέν μπορεί και δέν πρέπει, όμως, νά αποτελέ ύποκατάστατο της παρουσίας του πιστού στον ναό κατά τήν τέλεση του μυστηρίου της Θείας Εϋχαριστίας και της συμμετοχής του σέ αυτό. Ούτε, βεβαίως, ή πνευματική χειραγωγήση του πιστού από τήν τεχνητή νοημοσύνη μέσω της παροχής ύποδείξεων, συμβουλών, πνευματικών κατευθύνσεων ή και λύσεων σέ ύπαρξιακά ερωτήματα μπορεί νά ύποκαταστήση τήν προσωπική σχέση του μέ τον συνετό πνευματικό πατέρα, ή όποία είναι απαραίτητη και αναγκαία για τήν αξιόπιστη, αυθεντική και άποτελεσματική επίλυση τών προβλημάτων του.

4.4 Έπικαιροποίηση του θεολογικού λόγου

Η Όρθόδοξη Έκκλησία όφείλει, επίσης, νά άρθρώνει λόγο κατανοητό και επίκαιρο για τόν σύγχρονο άνθρωπο, χωρίς νά ύποκύπτει στον μέγα πειρασμό της εκκοσμηκέυσεως. Η όρθόδοξη θεολογία, χωρίς νά άπεκδύεται ή νά άπεμπολή τόν ακαδημαϊκό της χαρακτήρα, όφείλει νά προβάλλει τήν χαρισματική και έμπειρική της διάσταση σέ συνδυασμό μέ τήν επικαιρότητά της για τήν αντιμετώπιση τών διαφόρων συγχρόνων προβλημάτων. Προς τόν σκοπό αυτό, άπαιτείται ό έμβαπτισμός του συγχρόνου θεολογικού λόγου στά νάματα της όρθοδόξου πατερικής διδασκαλίας και παραδόσεως και ή από μέρους του προσέγγιση τών συγχρόνων ύπαρξιακών και κοινωνικών ζητημάτων της βιοηθικής, της οικολογίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και τών ανθρώπινων δικαιωμάτων μέ σοβαρή ποιμαντική εϋασθησία, όπως άνεφέρθη ήδη άνωτέρω.

4.5 Κοινωνική μαρτυρία και διακονία

Ἡ φτώχεια, ἡ μετανάστευση, ἡ κοινωνική ἀνισότητα, ἡ μοναξιά, ἡ περιθωριοποίηση, καθὼς καὶ ἡ αὐξοῦσα ἐγκληματικότητα ἀποτελοῦν τεράστιες ὑπαρξιακές προκλήσεις γιὰ τὴν ἐκκοσμικευμένη καὶ ἀποχριστιανισμένη Εὐρώπη. Ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νὰ εἶναι παρούσα μὲ τὸν λόγο καὶ τὸ ἔργο της σέ ὅλες τίς κοινωνικές δομές μὲ ἔργα ἀγάπης καὶ ἐμπράκτου φιλανθρωπίας, προσφέροντας ὄχι μόνο ὑλική βοήθεια, ἀλλὰ, κυρίως, ἐλπίδα. Ἡ ἀνιδιοτελής ἀγάπη καὶ προσφορά πρὸς τὸν πλησίον ἀποτελεῖ, ἄλλωστε, οὐσιῶδες στοιχεῖο τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς ταυτότητος, κατὰ τὸν ἀπευδῆ κυριακὸ λόγο «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. 25, 40).

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἀποκατάσταση γενικώτερον τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης δέν σημαίνει ἐκκοσμίκευση καὶ ἀλλοτρίωση γιὰ τὴν ἴδια καὶ τὴν ἱερή ἀποστολή της ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ συνιστᾷ ἔργο κατ' ἐξοχὴν πνευματικό, γιατί ἀποτελεῖ ἔμπρακτη ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης της γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὡς «εἰκόνα Θεοῦ». Ὅπως τονίζει μὲ τὸν τρόπο του καὶ ὁ Ντοστογιέφσκυ στοὺς Ἀδελφούς Καραμαζώφ, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ πωμί τὸ δικό μου εἶναι ζήτημα ὑλικό, ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον μου γιὰ τὸ πωμί τοῦ ἄλλου εἶναι ζήτημα πνευματικό. Χρειάζεται ὁμως πάντοτε ἰδιαίτερη προσοχή καὶ διάκριση κατὰ τὴν ἄσκηση τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου, γιὰ νὰ διαφυλαχθῇ ἡ Ἐκκλησία ἀλώβητη ἀπὸ τὸν ἐλλοχεύοντα πειρασμὸ τῆς ἐκκοσμικεύσεως καὶ νὰ μὴν ἀπολέσῃ τὴν οὐσία τῆς ἀποστολῆς της στὸν κόσμο, μετατρεπόμενη σέ ἀπλό φιλανθρωπικὸ ἴδρυμα ἢ μὴ ἀκόμη ὑπηρεσία παροχῆς ψυχολογικῆς ὑποστηρίξεως.

5. Φονταμενταλισμός καὶ ἐκκοσμίκευση: δύο ἀκραῖες καὶ ἐπικίνδυνες προκλήσεις

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία βρίσκεται διαχρονικῶς ἀντιμέτωπη μὲ δύο ἀκραῖες καὶ ἰδιαίτερες ἐπικίνδυνες προκλήσεις, λειτουργοῦσες ἀπειλητικῶς γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολή της: α) τὸν *φονταμενταλισμό*, ὁ ὁποῖος νοεῖται ὡς μουσειακὴ καὶ τυφλή προσκόλληση στὸ παρελθόν καὶ β) τὴν *ἄκριτη προσαρμογή* στὸ πνεῦμα τῆς ἐκάστοτε ἐποχῆς, ἡ ὁποία συνιστᾷ τὴν οὐσία τῆς ἐκκοσμικεύσεως.

Οἱ συνέπειες καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐπικίνδυνων προκλήσεων εἶναι καταστροφικές. Ὁ φονταμενταλισμὸς ὁδηγεῖ σπὴν ἀπομόνωση καὶ τὴν περιθωριοποίηση

τῆς Ἐκκλησίας σέ σχέση μέ τά προβλήματα καί τίς προκλήσεις πού ἀντιμετωπίζει ὁ ἐκκοσμικευμένος σύγχρονος ἄνθρωπος, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐμφανίζεται ἡ Ἐκκλησία ἀδύναμη νά ἐκπληρώσῃ τόν σωτηριολογικό της προορισμό, ἐνῶ ἡ ἄκριτη προσαρμογή ὁδηγεῖ τήν Ἐκκλησία σέ ἀπώλεια τῆς ταυτότητός της, μέ ἀποτέλεσμα καί πάλι νά μὴν μπορῇ νά ἀνταποκριθῇ στὴν ἀποστολή της. Ἡ ἰσορροπία μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν ἀκραίων προκλήσεων, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μέ τὴν πνευματική διάκριση καί τὴν δημιουργική πιστότητα στοῦ Πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ τὴν μόνη ἀσφαλῆ ὁδὸ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν κινδύνων πού ἐγκυμονοῦν οἱ δύο αὐτές ἀκραίες καί ἐπικίνδυνες προκλήσεις.

Συμπεράσματα

Ὑστερα ἀπὸ ὅσα ἀνεφέρθησαν, καθίσταται σαφές ὅτι ἡ ἀποδόμηση τῶν παραδοσιακῶν χριστιανικῶν δομῶν καί βεβαιότητῶν στὴν ἐκκοσμικευμένη καὶ *etsi Deus non daretur*¹ ζῶσα καὶ ἐνεργοῦσα Εὐρώπη δέν πρέπει νά θεωρεῖται ὡς ἀπειλή γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλά, μᾶλλον, ὡς χῶρος πνευματικῆς ἀναζητήσεως καὶ καταλλήλου εὐκαιρίας γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς σωτηριώδους ἀποστολῆς της. Σέ ἕναν κόσμο, ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται ἢ ὄντως εἶναι πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς κενός, ἀναζητῶντας αὐθεντικό καί γνήσιο νόημα στὴν ζωὴ του, ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει τὴν δυνατότητα νά προσφέρῃ μιά «πρόταση ζωῆς» πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἐλευθερία.

Μέ τὴν ἔννοια αὐτή, τὸ πρότυπο ζωῆς, τὸ ὁποῖο προτείνει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὴν ἐκκοσμικευμένη Εὐρώπη, δέν ἀποτελεῖ ἰδεολογικὴ ἀντιπαράθεση, ἀλλά πρόσκληση σέ κοινωνία, μιά κοινωνία θεμελιωμένη, κυρίως, στὴν τριαδολογικὴ κατανόηση τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, στὴν ἐν Χριστῷ μεταμόρφωσή του καὶ στὴν εὐχαριστιακὴ καὶ ἀσκητικὴ παράδοση καὶ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ποικιλιὰ τῆς παρουσίας δέν πρέπει νά εἶναι ἀπορριπτικὴ ἢ ἀμυντικὴ, ἀλλὰ δημιουργικὴ καὶ ἐλπιδοφόρα, καλύπτοντας ὅλα τὰ ὑπαρξιακὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος.

Ἡ Ὁρθοδοξία μέ τὴν διασπορά, τὴν ὁποία τῆς ἐπεφύλαξε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ νά ἔχῃ σέ ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη, καὶ μέ τίς συγκροτημένες κανονικὲς ἐκκλησιαστικὲς δομές καὶ μέ σταθερὴ βάση τίς ὑποδομές της, καλεῖται νά δια-

¹ σάν νά μὴν ὑπῆρχε Θεός.

δραματίσει ένα πρωταγωνιστικό και ιστορικό ρόλο στην νεώτερη ιστορία της, καταθέτοντας την αυθεντική μαρτυρία της όχι ως νοσταλγία ενός ιστορικού παρελθόντος, αλλά ως ζωντανή εμπειρία του «μέλλοντος αιώνα», ως πρόταση ζωής που μεταμορφώνει τον άνθρωπο και τον κόσμο.

Βιβλιογραφία (κατ' επιλογήν)

«Η αποστολή της Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον», στό *Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἐκδ. CEMES, Θεσσαλονίκη 2017, σσ. 47-63 καί Β. Ἰω. Φειδᾶ, *Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος (Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης, 16-27 Ἰουνίου 2016)*. Ἀπό τήν ἀκριτή ἀμφισβήτηση στήν ὁμόφωνη ἀποδοχή, Ἀθήναι 2017, σσ. 243-254.

Γιανναράς Χρ., *Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἥθους*, Ἐκδ. Ἰκαρος, Ἀθήνα 2002.

Γιούλτσης Τ. Β., *Κοινωνιολογία τῆς Θρησκείας*, Ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2002.

Ζηζιούλας Ἰω. Δ., «Ἀπό τό πρόσωπείον εἰς τό πρόσωπον. Ἡ συμβολή τῆς πατερικῆς θεολογίας εἰς τήν ἔννοιαν τοῦ προσώπου», στό *Χαριστήρια εἰς τιμῇν τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος*, Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 287-323.

Zizioulas J. D., *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, St. Vladimir's Seminary Press, New York 1985.

Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης (Ζηζιούλας), «Τό εἶναι τοῦ Θεοῦ καί τό εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπόπειρα θεολογικοῦ διαλόγου», στό *Σύναξη* 37 (1991), σσ. 11-36.

Lossky V., *Théologie mystique de l'Église d'Orient*, Paris 1944.

Meyendorff J., *Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes*, Fordham University Press 1987.

Τσίλης Ν. (Μητροπολίτης Χόνγκ Κόνγκ), *Θρησκεία καί Διαδίκτυο*, Χόνγκ Κόνγκ 2013.